

मैत्रावरुणर्वसिष्ठः। मित्रावरुणौ, ४-१३ आदित्याः, १४-१६ सूर्यः। गायत्री, १०-१५ प्रगाथः - (विषमा बृहती, समा सतोबृहती), १६ पुर उष्णिक्।

प्र मित्रयोर्वरुणयोः स्तोमौ न एतु शूष्यः। नमस्वान्तुविजातयोः॥ ७.०६६.०१
तुविजातयोः- बहुधा अन्ने प्राणे मनसि जातयोः। मित्रयोर्वरुणयोः- मित्रावरुणयोः। नमस्वान्तु-
नमस्कारसहितः। शूष्यः- सुखकरः। नः- अस्माकम्। स्तोमः- मन्त्रः। प्र- प्रकर्षेण। एतु-
गच्छतु॥१॥

या धारयन्त देवाः सुदक्षा दक्षपितरा। असुर्याय प्रमहसा॥ ७.०६६.०२
या- यौ। प्रमहसा- महात्मानौ। सुदक्षा- सुसमर्थौ। दक्षपितरा- सामर्थ्यपालकौ। देवाः-
द्योतनशक्तयः। असुर्याय- प्राणाय। धारयन्त- धारयन्ति॥२॥

ता नः स्तिपा तनूपा वरुण जरितृणाम्। मित्र साधयत धियः॥ ७.०६६.०३
ता- तौ युवाम्। मित्र वरुण- मित्रावरुणौ। नः- अस्माकम्। स्तिपा- गृहपालकौ। स्त्यायन्त इति
स्तयो गृहाः। तान् पातीति स्तिपौ। जरितृणाम्- स्तोतृणां रसनिष्पादकानाम्। धियः।
साधयतम्॥३॥

यद्य सूर उदितेऽनागा मित्रो अर्यमा सुवाति सविता भगः॥ ७.०६६.०४
सूरे- सूर्ये। उदिते। अनागाः- अदोषाः। मित्रो अर्यमा सविता भगः। यत्- यदपेक्षितं तत्।
सुवाति- प्रेरयन्तु॥४॥

सुप्रावीरस्तु स क्षयः प्र नु यामन्सुदानवः। ये नो अंहोऽतिप्रिति॥ ७.०६६.०५

सुदानवः- शोभनदायकाः । यामन्- मार्गे । नु- क्षिप्रम् । सः- असौ । क्षयः- निवासः । सुप्रावीः-
सुष्ठु अविता । प्र- प्रकर्षेण । अस्तु- भवतु । ये देवाः । नः- अस्मान् । अंहः- अघात् । अतिपिप्रति-
अतिपारयन्ति । तान्नमामः ॥५॥

उत स्वराजो अदितिरदब्धस्य व्रतस्य ये । महो राजान ईशते ॥ ७.०६६.०६

उत- अपि च । स्वराजः- स्वतो दीप्तिमन्तः । अदितिः- तेषां माता अखण्डप्रकृतिः । ये ।
अदब्धस्य- अहिंस्यस्य । व्रतस्य- प्रकृतिनियतेधर्मस्य वा अनुष्ठितारः । ते । महः- महतः ।
राजानः- स्वामिनः । ईशते- स्वामित्वं कुर्वन्ति ॥६॥

प्रति वां सूर उदिते मित्रं गृणीषे वरुणम् । अर्यमणं रिशादसम् ॥ ७.०६६.०७

सूरे उदिते- सूर्योदये । मित्रम्- स्नेहाधिदैवतम् । वरुणम्- ऋताधिदैवतम् । वाम्- युवाम् । प्रति
गृणीषे- स्तौमि । अर्यमणम्- सौशील्याधिदैवतम् । । रिशादसम्- शत्रुबाधकं स्तौमि ॥७॥

राया हिरण्यया मतिरियमवृकाय शवसे । इयं विप्रा मेधसातये ॥ ७.०६६.०८

विप्राः- हे मेधाविनः । हिरण्यया- हितरमणीयया । राया- दानयोग्यसम्पदा । इयम्- एषा । मतिः ।
अवृकाय- अक्रूराय । शवसे- बलाय । इयं - एषा मतिः । मेधसातये- मेधालाभाय ॥८॥

ते स्याम देव वरुण ते मित्र सूरिभिः सह । इषं स्वश्च धीमहि ॥ ७.०६६.०९

देव- द्योतनशील । मित्र वरुण । सूरिभिः - विद्वद्भिः । सह । ते- त्वदीयाः । स्याम- भवेम । इषम्-
सत्कामनाम् । इष इच्छायाम् । मनीषां वा । स्वः- दीप्तिम् । धीमहि- धारयामः ॥९॥

बहवः सूरचक्षसोऽग्निजिह्वा ऋतावृधः ।

त्रीणि ये येमुर्विदथानि धीतिभिर्विश्वानि परिभूतिभिः ॥ ७.०६६.१०

बहवः- प्रभूता देवाः । सूरचक्षसः- सूर्यप्रकाशाः । अग्निजिह्वाः- अग्निद्वारा सत्क्रतुद्वारा
चरुपुरोडाशध्यानभावनादिहव्यग्राहकाः । ऋतावृधः- प्रकृतिनियतिभूतसत्यवर्धकाः । परिभूतिभिः-

व्याप्ताभिः । धीतिभिः- धीभिः । विश्वानि- सर्वाणि । त्रीणि । विदथानि- स्थानानि । येषु:-
यच्छन्ति ॥१०॥

वि ये दधुः शरदं मासमादह्यज्ञमक्तुं चादृचम् ।

अनाप्यं वरुणो मित्रो अर्यमा क्षत्रं राजान आशत ॥ ७.०६६.११

ये । शरदम्- संवत्सरम् । मासम् । आत्- अनन्तरम् । अहः अक्तुम्- अहोरात्रान् । यज्ञम् । आत्-
अनन्तरम् । ऋचम्- मन्त्रम् । वि दधुः- अस्थापयन् । वरुणो मित्रो अर्यमा । अनाप्यम्-
अप्रधृष्यम् । क्षत्रम्- क्षत्रियधर्मम् । राजानः- स्वामिनः । आशत- व्याप्नुवन्ति ॥११॥

तद्वौ अद्य मनामहे सूक्तैः सूर उदिते ।

यदोहते वरुणो मित्रो अर्यमा यूयमृतस्य रथ्यः ॥ ७.०६६.१२

सूरे- सूर्ये । उदिते । अद्य- इदानीम् । वः- युष्मान् । सूक्तैः- मन्त्रैः । मनामहे- ध्यायामः । यत् ।
ओहते- भवन्तो वहन्ति । तन्मनामहे । वरुणो मित्र अर्यमा । यूयम् । ऋतस्य-
प्रकृतिनियतिभूतसत्यस्य । रथ्यः- नेतारः ॥१२॥

ऋतावान् ऋतजाता ऋतावृधौ घोरासौ अनृतद्विषः ।

तेषां वः सुम्ने सुच्छिर्दिष्टमे नरः स्याम ये च सूरयः ॥ ७.०६६.१३

ऋतवानः- प्रकृतिनियतिभूतसत्ययुक्ताः । ऋतजाताः- सत्यप्रजाताः । ऋतावृधः- सत्यवर्धकाः ।
घोरासः- वृत्रभयङ्कराः । अनृतद्विषः- प्रकृतिनियत्याख्यसत्यविरोधद्विषः । तेषाम् । वः- युष्माकम् ।
सुच्छिर्दिष्टमे- अतिशयेन दीप्तिमति लीलामये वा । उच्छिर्द् दीप्तिदेवनयोः । सुम्ने- आनन्दे । नरः-
मनुष्या वयम् । ये । सूरयः- विद्वांसस्ते । स्याम- भवेम ॥१३॥

उदु त्यद्दर्शतं वपुर्दिव एति प्रतिहरे ।

यदीमाशुर्वहति देव एतशो विश्वस्मै चक्षसे अरम् ॥ ७.०६६.१४

त्यत्- तत् । दर्शतम्- दर्शनीयम् । वपुः- रूपम् । दिवः- नभसः । प्रतिहरे- समीपे । एति-
आगच्छति । ईम्- एतद्रूपं सूर्यस्य । विश्वस्मै- सर्वेषाम् । अरं चक्षसे- दर्शनार्थम् । आशुः- क्षिप्रः ।
एतशः- प्राणतुरगः । देवः- द्योतनशीलः । वहति- प्रापयति ॥१४॥

शीर्ष्णःशीर्ष्णो जगतस्तस्थुषस्पतिं समया विश्वमा रजः ।

सप्त स्वसारः सुविताय सूर्यं वहन्ति हरितो रथे ॥ ७.०६६.१५

शीर्ष्णःशीर्ष्णः- शिरसा शिरसा । जगतः- जङ्गमस्य । तस्थुषः- स्थावरस्य । पतिम्- पालकम् ।
सूर्यम् । विश्वम्- सर्वस्य । रजः- लोकस्य । समया- समीपे । सप्त । स्वसारः- स्वतः सरणशीलाः ।
हरितः- प्राणाश्वाः । रथे- रथोपलक्षितरंहणे । रथी ऋतस्य नो भवेति श्रुतेः ऋतं रथः । सुविताय-
लोकहिताय । वहन्ति ॥१५॥

तच्चक्षुर्देवहितं शुक्रमुच्चरत् ।

पश्येम शरदः शतं जीवेम शरदः शतम् ॥ ७.०६६.१६

तत् । देवहितम्- देवानां कल्याणम् । चक्षुः । शुक्रम्- शुभ्रम् । उच्चरत्- उद्गच्छति । शरदः शतम्-
शतं समाः । पश्येम । जीवेम- प्राणान् धारयेम ॥१६॥

काव्येभिरदाभ्या यातं वरुण द्युमत् । मित्रश्च सोमपीतये ॥ ७.०६६.१७

द्युमत्- द्युतिमन्तौ । अदाभ्या- अहिंस्यौ । वरुण मित्रश्च- मित्रावरुणौ । सोमपीतये- रसानुभूतये ।
काव्येभिः- अतीन्द्रियदर्शनैः । आ यातम्- आगच्छतम् ॥१७॥

दिवो धामभिर्वरुण मित्रश्चा यातमद्रुहा । पिबतं सोममातुजी ॥ ७.०६६.१८

अद्रुहा- द्रोहरहितौ । आतुजी- समन्तान्निकेतनवन्तौ । तुजि हिंसाबलादाननिकेतनेषु । मित्रश्च
वरुण- मित्रावरुणौ । दिवो धामभिः । आ यातम्- आगच्छतम् । सोमम्- रसम् । पिबतम्-
अनुभवतम् ॥१८॥

आ यातं मित्रावरुणा जुषाणावाहुतिं नरा। पातं सोममृतावृधा ॥ ७.०६६.१९

आहुतिम्- समर्पितं हव्यादिकम्। जुषाणौ- सेवमानौ। नरा- नेतारौ। ऋतावृधा- ऋतवर्धकौ।

मित्रावरुणा- मित्रावरुणौ। आ यातम्- आगच्छतम्। सोमम्- रसम्। पातम्- अनुभवतम् ॥१९॥

Dr. Rangraji